

Prądnik. Prace Muz. Szafera	32	191–196	2022

JERZY KICKI

Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN
ul. J. Wybickiego 7A, 31-261 Kraków
jerkicki@agh.edu.pl

**ROK 2022 – ROKIEM PROFESORA WALEREGO GOETLA
W AKADEMII GÓRNICZO-HUTNICZEJ IM. STANISŁAWA STASZICA**

**2022 – The year of Professor Walery Goetel
at the Stanisław Staszic AGH University of Science and Technology**

Abstract. The article commemorates Professor Walery Goetel and his achievements at the AGH University of Science and Technology in Kraków and in the field of nature conservation, including the creation of three trans-frontier national parks. His concept of a new interdisciplinary science called sozology is also addressed, as are his travels abroad. The article informs about the decision by the Senate of the AGH University of Science and Technology in Krakow to establish 2022 as the Year of Professor Walery Goetel, and about related scientific conferences.

Key words: Walery Goetel, the year of Walery Goetel, sozology, mountain national parks, scientific conferences

WSTĘP

Senat Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica ustanowił rok 2022 rokiem Profesora Walerego Goetla – wybitnej osobowości w jej historii, człowieka wielkich zasług w rozwoju nauki, twórcy sozologii i sozotechniki. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu Profesora Walerego Goetla w proces odbudowy i rozbudowy uczelni po zniszczeniach wojennych, już w dniu 16 kwietnia 1945 roku odbyła się inauguracja pierwszego po wojnie roku akademickiego w ówczesnej Akademii Górniczej. Przedstawiony program rozwoju Uczelni proponował uczelnię wielowydziałową o możliwie szerokim profilu kształcenia i prowadzonych badań naukowych. Taką uczelnią jest także dzisiaj.

Profesor Zbigniew Wójcik, autor dwóch pasjonujących biografii Profesora (*Walery Goetel. Rektor trudnych czasów Akademii Górniczo-Hutniczej*, Wydawnictwa AGH, Kraków 2009, *Walery Goetel (1889–1972) By w góry było po co chodzić. O turystyce, parkach narodowych i sozologii*, wyd. Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK, Kraków 2019) nazywa Profesora Rektorem trudnych czasów AGH. Wymagały one ogromnej determina-

Autor niniejszego artykułu był koordynatorem działań w roku 2022 – Roku Profesora Walerego Goetla w AGH (przyp. red.).

cji i zaangażowania we wspomniany proces odbudowy i rozbudowy uczelni oraz stworzenia strategii jej rozwoju. Osobowość i wielkie zasługi dla nauki Profesora Walerego Goetla postanowiła przybliżyć szerokiej społeczności szeregiem różnych wydarzeń Fundacja dla AGH (która obchodzi w tym roku piętnastolecie działania) przy wsparciu i pomocy Centrum Promocji i Marketingu AGH oraz Stowarzyszenia Wychowanków AGH i innych organizacji działających w Uczelni. Patronem głównym Roku Profesora Walerego Goetla był KGHM Polska Miedź SA, partnerami Bank Pekao SA oraz ZGH Bolesław.

PROFESOR WALERY GOETEL – PASJONAT GÓR I OCHRONY PRZYRODY, TWÓRCA PARKÓW NARODOWYCH

Tak o tej pasji pisał prof. Antoni S. Kleczkowski (rektor AGH w latach 1981–1987) w jednym z numerów czasopisma *Technika Poszukiwań: Umiłowanie Tatr, będących niejako naturalnym laboratorium naukowym przyrody ożywionej i nieożywionej z jej pięknem i skomplikowanymi problemami wielorakiej natury było fundamentem na którym mógł Profesor budować swoje dzieło jakim było stworzenie podwalin do nowoczesnego śmiałego spojrzenia na problem ochrony przyrody*. W okresie międzywojennym Walery Goetel podjął starania o utworzenie pogranicznych parków narodowych w Tatrach, Pieninach i na Babiej Górze. Wielką pomocą i wsparciem dla jego działań był Profesor Władysław Szafer. Pierwszego czerwca 1932 roku powstał Pieniński Park Narodowy. Był to pierwszy w Europie pograniczny park natury o charakterze międzynarodowym. W 2022 roku obchodzimy 90-lecie jego powstania. Historię utworzenia parku w relacjach Profesora Walerego Goetla obrazowała wystawa przygotowana przez Archiwum Nauki PAN i PAU oraz Pieniński Park Narodowy prezentowana jako wystawa plenerowa w Krakowie przy ul. Reymonta. Gościła ona również na terenie Akademii Wychowania Fizycznego. Wystawa ukazała się także w wersji albumowej (*Dziewięćdziesiąt lat... 2022*). Kolejne parki narodowe – Tatrzański i Babiogórski – powstały w 1954 roku. Pasję i umiłowanie gór znakomicie ilustruje jedno ze słynnych, znanych wśród ludzi gór powiedzeń „Zdobycie gór jest sztuką miłości, motywem tożsamości, tworzeniem siebie”. Rajd turystyczny zorganizowany przez Stowarzyszenie Wychowanków AGH (którego Goetel był założycielem i prezesem przez 19 lat) i Fundację dla AGH w czerwcu 2022 r. z zakończeniem w rejonie schroniska na hali Ornak, którego jest patronem – było przypomnieniem tej wielkiej pasji.

Obok potrzeby tworzenia parków narodowych i rezerwatów przyrody Profesor Walery Goetel dostrzegał celowość podjęcia działań na rzecz ochrony wszystkich zasobów naturalnych i racjonalnego gospodarowania nimi.

PROFESOR WALERY GOETEL – TWÓRCA SOZOLOGII I SOZOTECHNIKI

Pisząc o działaniach Profesora na rzecz ochrony środowiska należy przypomnieć jego słowa napisane przed ponad pięćdziesięciu laty: [...] *liczyć się należy z okolicznością, że zagadnienia ochrony zasobów i zabezpieczenie trwałości ich użytkowania urosną do rozmiarów jednego z naczelnych problemów życia człowieka i że rozwinię się osobna gałąź nauki poświęcona tym problemom*. Profesor Walery Goetel w połowie lat sześćdziesiątych XX w. przedstawił ideę nowej interdyscyplinarnej nauki o ochronie przyrody, którą nazwał

Ryc. 1. Uczestnicy konferencji „Profesor Walery Goetel – prekursor zrównoważonego rozwoju” w dniu 19 września 2022 roku w auli AGH w Krakowie. W pierwszym rzędzie od prawej: Jadwiga Chrząstowska (wnuczka prof. W. Goetla), Jacek Nowicki (PTTK), Jerzy Gajewski (PTTK), Piotr Chrząstowski (wnuk prof. W. Goetla), prof. Zbigniew Witkowski (Polski Klub Ekologiczny), dr Józef Partyka (Ojcowski Park Narodowy). Fot. Zbigniew Sulima

Fig. 2. Participants of the conference "Professor Walery Goetel – precursor of sustainable development" held in the AGH auditorium in Krakow on September 19, 2022. First row from the right: Jadwiga Chrząstowska (granddaughter of Prof. W. Goetl), Jacek Nowicki (PTSS), Jerzy Gajewski (PTSS), Piotr Chrząstowski (grandson of Prof. W. Goetl), prof. Zbigniew Witkowski (Polish Ecological Club), Dr. Józef Partyka (Ojców National Park). Photo by Zbigniew Sulima

„sozologią” (termin sozologia wywodzi się od greckiego słowa *sozo* – ochraniać, ocalać, ratować, pomagać). Pisze o tym m.in. Leszek Gawor – historyk filozofii, zastępca redaktora Naczelnego *Problems of Sustainable Development*, czasopisma Europejskiej Akademii Nauki i Sztuki z siedzibą w Salzburgu. Pomysł autonomicznej nauki o ochronie środowiska pojawił się po raz pierwszy w artykule Goetla na łamach *Wierchów* (Goetel, 1949). W szerszym stopniu został on wyłożony w publikacji „O trwałość użytkowania zasobów przyrody” (Goetel, 1963). W pełni przedstawiony został w publikacji „Sozologia – nauka o ochronie przyrody i jej zasobów” (Goetel, 1966). Zasady i ideę nowej nauki zawierały publikacje zamieszczone w *Zeszytach Naukowych AGH* (Goetel, 1971). Leszek Gawor na łamach *Wschodniego Rocznika Humanistycznego* przedstawił trzy przesłanki, które legły u podstaw koncepcji sozologii. Pierwsza z nich dotyczyła zbyt wąskich zdaniem Goetla ram tradycyjnej, powstałej w drugiej połowie XIX wieku idei ochrony przyrody i trwającej do II wojny światowej polegającej na zasadzie działalności konserwatorskiej. Drugą przesłanką była konieczność wprowadzenia do problematyki ochrony przyrody czynnika dotychczas nieuwzględnianego – zdrowia ludzkiego, w dużym stopniu uwarunkowanego przez środowisko naturalne. Trzecia dotyczyła przekonania ich Autora, iż nakreślony w dwóch poprzednich założeniach obszar badawczy może być rozwijany tylko zespołowym wysiłkiem przyrodoznawstwa i nauk społecznych oraz techniki (Gawor, 2015).

Ryc. 2. Mural na terenie miasteczka studenckiego w Krakowie. Fot. Zbigniew Sulima

Fig. 2. A mural in the AGH student campus in Krakow. Photo by Zbigniew Sulima

Ponadto Gawor na łamach wspomnianego pisma przywołuje wypowiedź Profesora Walerego Goetla z jego artykułu „Sozologia – dział nauki treść i zadania” (Goetel, 1971), *iz zabezpieczenie trwałości użytkowania sił i zasobów uległo pogłębieniu [...] zabezpieczenie trwałości użytkowania sił i zasobów przyrody tak podstawowego dla przyszłości ludzkości.* W ten sposób określony został jeden z celów sozologii w pełni przejęty przez koncepcję zrównoważonego rozwoju.

Ideę zrównoważonego rozwoju oraz filozofię i praktykę jej stosowania opisuje interesująco i obszernie A. Pawłowski (2008). Zrównoważony rozwój promuje w sposób zdeterminowany również Unia Europejska, która w ostatnim okresie wydała dyrektywę o sprawozdawczości dotyczącej zrównoważonego rozwoju przedsiębiorstw CSRD (*Corporate Sustainable Reporting Directive*). Wszystkie duże przedsiębiorstwa będą musiały ujawniać, jaki wpływ mają ich działania na ludzi i planetę oraz raportować wszystkie zagrożenia dla zrównoważonego rozwoju. Jej zasady będą obowiązywać w latach 2024–2028. Zrównoważony rozwój został wpisany do art. 5 Konstytucji RP *Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*

Do tych idei nawiązywała konferencja jaka, odbyła się w auli AGH w dniu 19 września 2022 roku pod hasłem „Profesor Walery Goetel – prekursor zrównoważonego rozwoju”, z udziałem szerokiego kręgu specjalistów prezentujących rolę Profesora, jako twórcy sozologii i sozotechniki, a więc istotnych elementów zrównoważonego rozwoju. W trakcie konferencji, będącej cyklicznym działaniem (13. Konferencja Szkoły Inżynierii i Ochrony Środowiska im. Profesora Walerego Goetla), mającej tym razem charakter niezwykle uroczysty, wygłoszono siedem referatów w sesji plenarnej i ponad 40 w czterech

sesjach tematycznych. Konferencja zgromadziła ponad 80 uczestników. Organizatorem jednej z najciekawszych sesji poświęconej tematyce ochronie przyrody był Polski Klub Ekologiczny – Okręg Małopolska.

PROFESOR WALERY GOETEL – PODRÓŻNIK

Jedną z największych pasji Profesora były podróże i do nich nawiązywała wystawa przygotowana przez Archiwum Nauki PAN i PAU „W poszukiwaniu piękna przyrody. Podróże Walerego Goetla i Piotra Chrzastowskiego”, która była prezentowana w Bibliotece Głównej AGH od 16 marca do końca kwietnia 2022 r. (wcześniej w Archiwum Nauki PAN/PAU). Profesor poszukując piękna przyrody w trakcie podróży (dwie najciekawsze z nich, do Afryki 1929 r. i Azji w 1938 r., stanowiły kluczowy element wystawy) pieczołowicie je dokumentował na fotografiach. Konfrontacja z zainteresowaniami wnuka – Piotra Chrzastowskiego, który dokumentuje przede wszystkim obszary subpolarne, tj. Grenlandię i Antarktydę, była jednym z najciekawszych jej elementów. Wystawa jest aktualnie prezentowana w rodzinnym mieście Profesora – w Suchoj Beskidzkiej w pięknych wnętrzach zamku nazywanego „Małym Wawelem”.

Rok 2022 zakończyła tradycyjnie konferencja studenckich kół naukowych organizowana po raz sześćdziesiąty trzeci z okazji Barbórki. Wśród dwudziestu sesji była też ta, w trakcie której przedstawiono realizację projektów wpisujących się w idee i działania jakie podejmował Profesor Walery Goetel jako prekursor zrównoważonego rozwoju i wielki miłośnik przyrody. Ciekawostką był raport z podróży po Islandii Członków Koła Naukowego „Geoturystyka” szlakiem wędrowki Profesora Walerego Goetla, jaką odbył w towarzystwie brata Ferdynanda w roku 1927.

ZAKOŃCZENIE

Świadectwem naszej pamięci o twórcy sozologii i sozotechniki, niezwyklej osobowości jaką był Profesor Walery Goetel, jego zasługach dla uczelni, historii nauki, a przede wszystkim działalności na rzecz ochrony przyrody i roku 2022 kiedy to przypomnieliśmy wieloma działaniami postać Profesora jest mural na terenie miasteczka studenckiego. Mural został zaprojektowany przez Mateusza Wójtowa i jest portretem Profesora Walerego Goetla wykonanym w 1918 roku przez jego żonę – bratanicę Marii Skłodowskiej Curie, Marię Skłodowską, córkę Józefa. Maria Goetlowa była absolwentką Szkoły Sztuk Pięknych dla Kobiet Marii Niedzielskiej w Krakowie, studiowała malarstwo u Olgi Boznańskiej w Académie de la Grande Chaumière w Paryżu.

PIŚMIENNICTWO

- Laskosz, J. (red) (2022). *Dziewięćdziesiąt lat Pienińskiego Parku Narodowego 1932–2022. Historia powstania Parku w relacjach profesora Walerego Goetla*. Kraków: Wyd. Fundacja dla Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie.
- Gawor, L. (2015). Oblicza polskiej sozologii: Walery Goetel i Julian Aleksandrowicz. *Wschodni Rocznik Humanistyczny*, 11, 203–215.
- Goetel, W. (1949). Nowe drogi ochrony przyrody. *Wierchy*, 19, 133–172.

- Goetel, W. (1963). O trwałość użytkowania zasobów przyrody. *Nauka Polska*, 11, 3, 11–50.
- Goetel, W. (1966). Sozologia – nauka o ochronie przyrody i jej zasobów. *Kosmos* 15, 5, 473–482.
- Goetel, W. (1971). Sozologia działa nauki , jej treść i zadania. *Zeszyty Naukowe AGH*, nr. spec. 21.
- Pawłowski, A. 2008. *Rozwój zrównowazony – idea, filozofia, praktyka*. Lublin.

SUMMARY

The Senate of the AGH University of Science and Technology in Krakow designated 2022 as the Year of Professor Walery Goetel, who has been distinguished for his work in the development of science and the reconstruction and expansion of the university after the destruction of World War II, and as the founder of the disciplines of sozology and sozotechnics. He was passionate about mountains and nature conservation, and as a traveller. He travelled to Africa and Asia, among other places, including the subpolar areas of Greenland and Antarctica. In the interwar period, Professor Walery Goetel made efforts to establish borderland national parks in the Tatras, the Pieniny, and at Babia Góra. To this end, he collaborated with Professor Władysław Szafer. Goetel contributed to the creation of Pieniny National Park in 1932, the first national park in Poland. His achievements were presented at an exhibition organized by the Archives of Science of the Polish Academy of Sciences/Polish Academy of Arts and Sciences, scientific sessions and conferences. In the mid-1960s, Walery Goetel conceived a new interdisciplinary science of nature conservation, which he called sozology. One of the goals of sozology was to ensure the sustainable use of the forces and resources of nature, and this eventually found expression in the concept of sustainable development. Professor Goetel's scientific interests and his vision of nature conservation were referred to, among others, in a conference organized on September 19, 2022 in the AGH auditorium in Krakow under the title "Professor Walery Goetel: Precursor of sustainable development".